

مقاله پژوهشی: راهبردهای دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر نقش نیروی دریایی

محمد احدی^۱، شهرام ایرانی^۲، داریوش اسکندری^۳

دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۰۶/۰۶

پذیرش مقاله: ۱۴۰۲/۰۸/۰۹

چکیده

نیروهای دریایی به عنوان بخش اصلی قدرت نظامی دریایی نقش بی بدیلی در پیشبرد دیپلماسی دفاعی کشور خود دارند. حضور شناورهای نظامی در آب‌های بین‌المللی، مراودات و دید و بازدیدها از بنادر دیگر کشورها ابزارهایی مؤثر در تأمین اهداف و تحقق راهبردهای دیپلماسی دفاعی دریایی است. مقاله حاضر با هدف تدوین راهبردهای دیپلماسی دفاعی ج.ا.ایران با اتکا بر قدرت نظامی دریایی نگارش شده و در زمره تحقیقات کاربردی-توسعه‌ای می‌باشد. روش تحقیق، روش توصیفی تحلیلی با رویکرد آمیخته و روش گردآوری داده‌ها میدانی و کتابخانه‌ای است. جامعه آماری پژوهش از خبرگان و صاحب‌نظران و کارشناسان حوزه دیپلماسی، دفاع و قدرت نظامی دریایی به تعداد ۸۰ نفر انتخاب گردیده است. همچنین برای روایی سنجی و مصاحبه، تعداد ۱۲ نفر از جامعه آماری به عنوان خبرگان منتخب مورد مراجعه قرار گرفته‌اند. روش نمونه‌گیری انجام شده، طبقه‌ای، هدفمند و ابزار نمونه‌گیری پرسش‌نامه، مصاحبه و حجم نمونه تمام‌شمار می‌باشد. راهبردهای برآمده از تحقیق، ۹ راهبرد کلان است که با استفاده از ماتریس برنامه‌ریزی راهبردی کمی مورد سنجش قرار گرفته است. در این مقاله راهبرد توسعه دیپلماسی دفاعی دریایی در بالاترین اولویت و راهبرد استفاده بهینه از ظرفیت و موقعیت ژئوپلیتیک کشور در پایین‌ترین اولویت دسته‌بندی گردیده است.

واژگان کلیدی: راهبرد، دیپلماسی دفاعی، دیپلماسی دفاعی دریایی، نیروی دریایی راهبردی

^۱ دانشیار دانشگاه عالی دفاع ملی

^۲ استادیار دانشگاه امام خمینی

^۳ دانشجوی دکتری علوم دفاعی راهبردی دانشگاه عالی دفاع ملی (نویسنده مسئول) d.eskandari98@sndu.ac.ir

مقدمه

«نیروی دریایی با چین مختصات راهبردی، برای سیاست، عزت ملی و اقتدار کشور نقش-آفرین خواهد بود» (بیانات مقام معظم رهبری، ۲ مرداد ۱۳۹۰)

دیپلماسی دفاعی مفهومی نوین در سیاست بین‌الملل است. هدف از دیپلماسی دفاعی تأمین اهداف عالی یک نظام سیاسی در راستای منافع و امنیت ملی با استفاده از سیاست دفاعی است. اگرچه این مفهوم هنوز نتوانسته شکل رسمی به خود بگیرد و مفهومی توسعه نیافته است، اما جنبه‌های ثبات محور و همکاری‌جویانه آن می‌تواند زمینه‌های تبدیل این مفهوم به یک روش کاربردی در عرصه راهبردهای کلان یک کشور را فراهم آورد. (حاتمی و احدی، ۱۳۹۵: ۱۶). امروزه کارکرد نیروهای نظامی فقط محدود به زمان جنگ نبوده و حتی در زمان صلح نیز طیفی از کاربردهای مختلف از انجام رزمایش‌های نظامی مشترک و مبادله اطلاعات نظامی گرفته تا ارسال کمک‌های انسان دوستانه را دربر می‌گیرد (ساعد، ۱۳۸۹: ۶۵).

مقام معظم رهبری، دسترسی به آب‌های آزاد و اهتمام به دریانوردی در طول تاریخ را زمینه ورود ملت‌ها به میدان تمدن و تسلط بر دنیا می‌شمارند. ایشان دیپلماسی دفاعی دریایی را با مدنظر قرار دادن دریایی بودن کشور و احتمال این‌که بزرگ‌ترین تهدیدهایی که کشورمان را تهدید می‌نماید از جانب دریا است، مطرح می‌نمایند. بر همین اساس، ایشان در سال ۱۳۸۸ و در نگرشی کلان و راهبردی، بحث نیروی دریایی راهبردی را مطرح نمودند، مسلماً «توسعه نیروی دریایی ایران و راهبردی خواندن این نیرو و حضور در آب‌های بین‌المللی در جهت کمرنگ نمودن حضور نامشروع قدرت‌های استعماری در منطقه و ایفای نقش ویژه جمهوری اسلامی به‌عنوان کشوری مهم در جهان می‌باشد» (سیفی و همکار، ۱۳۹۸: ۶۸)

با توجه به اهمیت راهبردهای منطقه‌ای و بین‌المللی ج.ا.ا. منطبق با منویات مقام معظم رهبری، سند چشم‌انداز، سند سیاست دفاعی و سایر اسناد بالادستی، و هموار شدن راه دیپلماسی دفاعی دریایی با اقداماتی که تاکنون انجام شده، می‌توان گفت وضعیت موجود دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران در سطح راهبردی و با تأکید بر نقش قدرت نظامی دریایی می‌تواند توسعه بیشتری یافته و راهبردهایی جهت توسعه آن باید اتخاذ شود. از طرفی با بررسی‌های به‌عمل‌آمده، راهبردهای دیپلماسی دفاعی کشور با تأکید بر نقش قدرت نظامی دریایی و مبتنی بر تحقیق علمی تاکنون تدوین نشده، بنابراین مسئله اصلی این تحقیق فقدان راهبردهای علمی و مناسب برای

دیپلماسی دفاعی ج.ا.ایران با تأکید بر نقش قدرت نظامی دریایی می‌باشد که هدف آن است که در این پایان ارائه شود. راهبردهایی که در این تحقیق ارائه خواهد شد می‌تواند؛ به شناخت بیشتر کاربرد قدرت نیروی دریایی در دیپلماسی دفاعی، در چارچوب اهداف سیاست خارجی و سیاست‌های دفاعی کمک کند، از ظرفیت‌های نیروی دریایی برای ترویج و تقویت گفتمان انقلاب اسلامی در صحنه‌های بین‌المللی بهره‌گیری نماید، زمینه‌سازی برای هم‌افزایی بیشتر امنیتی-سیاسی با کشورهای همسو در حوزه دریایی را فراهم آورد و مساعدت و حمایت از ملت‌های مسلمان و مستضعف و کشورهای متحد و همسو در حوزه دریایی را تقویت نماید. در صورت عدم احصاء راهبردهای این تحقیق به نظر می‌رسد؛ ارتباط علمی و پژوهشی مناسب بین دیپلماسی دفاعی و قدرت نیروی دریایی به‌خوبی برقرار نشود و از فرصت‌های موجود در نیروی دریایی برای پیشبرد اهداف دیپلماسی دفاعی به‌خوبی بهره‌برداری نگردد.

هدف این تحقیق ارائه راهبردهای دیپلماسی دفاعی دریایی ج.ا.ایران می‌باشد. و سوال تحقیق نیز این است: راهبردهای دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر نقش نیروی دریایی چیست؟ متغیر مستقل در این تحقیق عوامل مؤثر بر تدوین راهبردهای دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران، متغیر وابسته راهبردهای دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران و متغیر تعدیل‌کننده قدرت نیروی دریایی جمهوری اسلامی ایران می‌باشد. با نگرش به این‌که تحقیق حاضر موضوع محور است و محقق به دنبال پاسخ به سؤالات می‌باشد، بنابراین با توجه به اهداف تحقیق، در این پژوهش از تدوین فرضیه و محدود نمودن تحقیق در حیطه آن، خودداری گردیده است.

مبانی نظری

پیشینه شناسی:

سیفی و همتی (۱۳۹۹) در مقاله‌ای با عنوان «دیپلماسی دفاعی-دریایی جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر عملکرد نیروی دریایی راهبردی» فعال‌سازی دیپلماسی دفاعی دریایی ایران را موجب تقویت سیاست خارجی و افزایش امنیت ملی ایران دانسته‌اند و از جمله دستاوردهای این دیپلماسی؛ دور کردن تهدید جنگ از مرزها، امکان دیدبانی تحرکات دریایی رقبای، آمادگی فعال و همیشگی در برابر تهدیدها، افزایش قدرت چانه‌زنی سیاسی با سایر قدرت‌های بین‌المللی، افزایش امکان مشارکت در مأموریت‌های بین‌المللی، شرکت در فعالیت‌های بین‌المللی تحت نظارت سازمان ملل متحد، بازدارندگی دریایی، تأمین امنیت فعالیت اقتصادی در اقیانوس‌های جهانی و

افزایش تجارت جهانی، استفاده جامع از نیروی نظامی و دریایی در هنگام بروز تهدید، نزدیک شدن به مواضع دشمن و افزایش برد برای آسیب زدن به کانون تهدید، مبارزه با دزدان دریایی، تأمین امنیت کشتیرانی و توسعه و نوسازی صنعت نظامی-دریایی جمهوری اسلامی ایران برشمرده‌اند.

اعظمی و موسوی‌زارع (۱۳۹۵) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی و تبیین اهمیت دریا از منظر موقعیت ژئوپلیتیک ایران» به این نتیجه رسیده‌اند که موقعیت ژئوپلیتیکی ج.ا.ایران ضمن این‌که الزاماتی را برای اداره کشور می‌طلبد؛ دارای فواید و مزایایی نیز هست. به‌طوری‌که اگر ایران بخواهد به‌عنوان یک قدرت منطقه‌ای در کنار سایر قدرت‌های نوظهور، نظام تک‌قطبی به رهبری ایالات متحده را به چالش بکشد، باید استراتژی کلان خود را بر مبنای دکنترین دریا محور تنظیم نماید. یعنی با برجسته کردن زیربنای دریایی خود نه تنها از فواید اقتصادی و مزایای آب‌های آزاد بهره‌مند شود بلکه به یاری قدرت دریایی، نظام موجود را به چالش بکشد.

عسگری (۱۳۹۳) در مقاله‌ای با عنوان «دیپلماسی دفاعی ایران در عرصه دریایی با چین؛ سازوکار تقویت قدرت افکنی ج.ا.ایران» نشان می‌دهد نیازهای چین به انرژی منطقه خلیج فارس و راهبرد «رشته‌های مروارید» این کشور، می‌تواند در راستای تقویت راهبرد «قدرت افکنی نیروی دریایی ج.ا.ایران»، به خدمت گرفته شود. ساز و کار بهره‌گیری از این راهبرد، دیپلماسی دفاعی ایران و چین در عرصه دریایی می‌باشد. به عبارتی می‌توان در قالب دیپلماسی دفاعی، موضوع چگونگی مشارکت در ایجاد یا نحوه بهره‌برداری از بنادر ساخته شده در چارچوب راهبرد رشته مروارید از سوی دولت پکن، در دستور کار کارشناسان و مسئولان دو طرف قرار گیرد.

مفهوم شناسی:

دیپلماسی دفاعی: مفهوم «دیپلماسی دفاعی» عبارت است از؛ انجام مذاکرات و ایجاد روابط بین ارتش‌ها، توسط دیپلمات‌های نظامی، که هدف از آن تأثیرگذاری بر محیطی است که نیروی نظامی در آن فعالیت می‌کند (ویلارد^۱، ۲۰۰۶: ۴۳). دیپلماسی دفاعی فعالیت‌هایی مانند انجام گفتگوهای امنیتی، راهبردی و سطح بالا، تبادل‌های آموزشی و حرفه‌ای نظامی، واردات و صادرات تسلیحات و تجهیزات نظامی، برگزاری رزمایش و تمرین‌های نظامی مشترک و نظایر آن از سوی ارتش کشورها را در بر می‌گیرد (شی^۲، ۲۰۰۵: ۳۳). در تعریف دیگری دیپلماسی دفاعی به‌مثابه

¹ Willard

² Shea

سازوکاری است که نقش مهمی در نیل به استراتژی کلان و هدف‌های سیاست دفاعی امنیتی یا خارجی خاص کشورها ایفا می‌کند (بیشوی^۱، ۲۰۱۱: ۶۴).

راهبرد: میتزبرگ راهبرد را دیدگاه می‌داند و می‌گوید راهبرد دیدگاه مشترک میان اعضای یک سازمان یا گروه همانند فرهنگ یا جهان‌بینی است که بر مبنای مقاصد یا اقدامات و یا هم مقاصد و هم اقدامات استوار است. همچنین می‌نویسد؛ راهبرد هنر ایجاد سازگاری، تعامل و هم‌افزایی بین عوامل و منابع مختلف درونی و بیرونی با حفظ ویژگی دورنگری، آینده‌نگری و انعطاف‌پذیری در راستای آرمان‌ها و منافع حیاتی است (میتزبرگ، ۱۳۶۷: ۴۵). بوفر عناصر اصلی یک راهبرد را شامل اهداف^۲، منابع^۳ و راه‌های دستیابی به اهداف^۴ معرفی و می‌نویسد؛ راهبرد به چهار عامل نیروهای مادی، روانی، زمانی و مکانی بستگی دارد (بوفر، ۱۳۶۹: ۳۵). در مفهوم نظامی واژه راهبرد، علم و هنر آرایش و استقرار سپاه یکی از طرفین متخاصم تعریف شده است و در تعریف جامع‌تری که در فرهنگ وبستر آمده راهبرد علم و هنر بکارگرفتن نیروهای سیاسی، اقتصادی، روانی و نظامی یک ملت یا گروهی از ملت‌ها برای حداکثر حمایت از سیاست‌های اتخاذ شده در جنگ و صلح تعریف شده است (توحیدی، ۱۳۹۸: ۳۰).

قدرت نظامی دریایی: در سال ۱۹۷۹، کن بوث^۵ مثلث کارکرد قدرت دریایی را پیشنهاد داد که به سرعت جریان‌ساز شد. این مدل به طور قابل توجهی توسط اریک گروو در سال ۱۹۹۰ اصلاح و استفاده شد. طبق نظر اریک گروو می‌توان نقش نظامی، دیپلماتیک و نظارتی را برای استفاده از قدرت دریایی تشخیص داد. استفاده نظامی شامل طرح نمایش قدرت در ساحل، کنترل دریایی و ممانعت دریایی است. استفاده دیپلماتیک شامل نمایش پرچم و انواع مختلف دیپلماسی قایق توپدار است. استفاده نظارتی شامل حفظ حاکمیت و نظم خوب، حراست از منابع ملی و حفظ صلح است. نیروهای دریایی در اصل در همه این موارد نقش اصلی را ایفا می‌کنند، هرچند گاردهای ساحلی، کشتی‌های دولتی با خدمه غیرنظامی، واحدهای پلیس بندری و سایر ارگان‌ها نیز می‌توانند از دریا (به ویژه در نقش دیپلماتیک یا نظارتی) استفاده کنند (برنز^۶، ۲۰۱۴، ۳۱-۳۰).

¹ Bishoyi

² Ends

³ Means

⁴ Ways

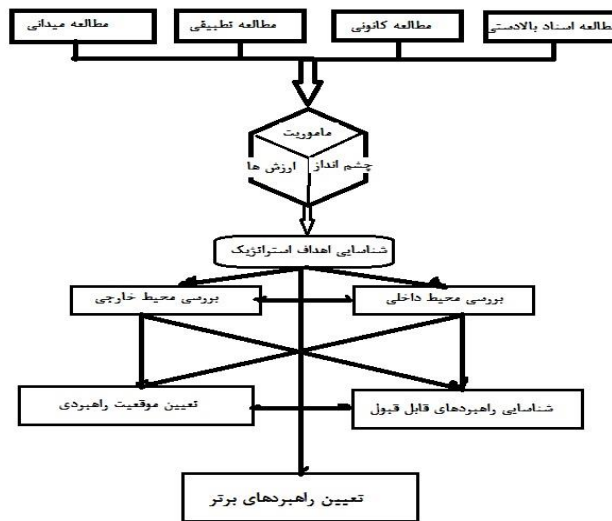
⁵ Ken Booth

⁶ Bruns

در تعریفی دیگر آمده است، قدرت نظامی دریایی می‌تواند منابع و امکانات اقتصادی اقیانوس-ها را کشف و امکان بهره‌گیری از آن را برای کشور فراهم کند. همچنین رشد پیوسته و فزاینده نیروی دریایی می‌تواند هر تجاوزی را دفع و در شکل‌گیری ساختمان جامعه کنونی تضمین لازم را ایجاد نماید (اعظمی و همکار، ۱۳۹۵: ۲۸).

چارچوب نظری:

فرآیند تدوین راهبرد: در تدوین راهبرد مقاصد و مسیرهای آرمانی تعیین می‌شوند. مقاصد آرمانی شامل شناسایی مأموریت، چشم‌انداز، ارزش‌ها و همچنین اهداف استراتژیک است. این مقاصد با توجه به ۴ نوع مطالعه تعیین می‌شوند. شکل زیر، الگوی تدوین راهبرد از منظر اعرابی را نشان می‌دهد: (اعرابی، ۱۳۹۵: ۱۶)

شکل ۱: الگوی تدوین راهبرد (اعرابی، ۱۳۹۵: ۱۶)

فنون و روش‌های شناخت، ارزیابی و تحلیل محیط: به منظور تحلیل و ارزیابی محیط با توجه به تعریف محیط و نیز عوامل مؤثر در آن مدل، فنون و روش‌های گوناگونی وجود دارد که از آن جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

الف) مدل PEST¹: این الگو بر مبنای تحلیل عوامل سیاسی و قانونی، عوامل اقتصادی، عوامل اجتماعی و فرهنگی و عوامل علمی و فناورانه استوار گردیده است و چارچوبی از عوامل کلان محیطی را که در ارزیابی محیطی به کار می‌روند به تصویر می‌کشد و در حوزه تحقیقات بازار چشم‌اندازی مشخص از عوامل کلان محیطی که یک شرکت باید مد نظر قرار دهد را ارائه می‌نماید. این تحلیل ابزاری برای شناخت در زمینه رشد یا افول بازار، موقعیت کسب و کار، ظرفیت‌ها و مدیریت عملیات می‌باشد (مبینی‌دهکردی و همکار، ۱۳۹۳: ۱۸۵).

ب) مدل STEEPV²: چارچوب این مدل در قیاس با مدل‌های دیگر جدیدتر بوده و از کاربردهای بیشتری برخوردار است. به‌طور کل این چارچوب جامع در زمینه‌های حل مسئله، تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی، مدیریت بحران، موقعیت‌های نامطمئن و سناریوسازی مورد استفاده قرار می‌گیرد. متغیرهای کلان این چارچوب را عوامل سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، بوم‌شناسی و تکنولوژیکی تشکیل می‌دهند (همان: ۱۹۰).

پ) مدل پنج نیروی پورتر: این مدل مبتنی بر پنج نیروی پورتر ارائه شده است. این الگو درباره تجزیه و تحلیل وضع رقابتی است و بسیاری از سازمان‌ها برای تدوین راهبردها از این الگو استفاده می‌کنند. از دیدگاه پورتر، در هر صنعت و فعالیتی ماهیت رقابت به‌وسیله پنج عامل تهدید تازه‌واردها، تهدید محصولات جایگزین، قدرت چانه‌زنی خریداران یا مشتری‌ها، قدرت چانه‌زنی تأمین‌کنندگان و فشاردگی رقابت بین کسب و کارها تعیین می‌شود (همان: ۱۹۲-۱۹۱).

ت) مدل چارچوب منبع‌محور: دیدگاه منبع‌محور به نشأت گرفتن رقابت‌های شرکت از چندین دسته منحصر به فرد سرمایه‌های ملموس و غیرملموس اشاره می‌کند که با ارزش نادر، دارای قابلیت تقلید ناقص و قابل تحمل هستند. منابع یک شرکت سرمایه‌ها، دارایی‌ها، فرآیندهای سازمانی، خصوصیات شرکت، اطلاعات، دانش و موارد دیگر کنترل شده توسط یک شرکت هستند. در این دیدگاه سازمان به مثابه مجموعه‌ای از فعالیت‌ها و منابع ملموس و ناملموس تلقی می‌شود که برای رقابت در بازار و صنعت به آن نیاز دارد (همان: ۱۹۵-۱۹۴).

ث) مدل دیوید هاسی³: این مدل شباهت بسیاری با مدل پورتر دارد؛ با این تفاوت که نیروهای موجود در صنعت، محاط به محیط عمومی می‌باشد و جایگزین‌ها به‌عنوان نیرویی بین

¹ Political, Economic, Sociological, Technological

² Sociological, Technological, Economic, Ecological, Political, Value

³ David Hussay

صنعت و تأمین‌کنندگان از یک طرف و از سوی دیگر صنعت و خریداران معرفی گردیده و همچنین موانع ورود از خروج جدا شده‌اند (همان: ۱۹۶).

ج) تجزیه و تحلیل رقیبان: یک معیار و ملاک مهم در تعیین نقاط قوت و ضعف سازمان و شرکت، مقایسه دارایی‌ها، توانمندی‌ها و مزیت‌های آن با رقبای موجود و بالقوه است. به عبارتی دیگر؛ تحلیل رقیبان برای شناسایی و ارزیابی رقبای اصلی و نقاط ضعف و قوت آن‌ها نسبت به وضع راهبردی یک سازمان و یا یک شرکت به کار گرفته می‌شود و سازمان‌ها و شرکت‌ها در صنایع و فعالیت‌های مشابه اغلب دارای تفاوت‌ها و تمایزهایی در مهارت‌های بازاریابی، منابع مالی، تسهیلات، محل تولید، دانش فنی، سطوح یکپارچگی، استعدادهای مدیریتی و نظایر آن‌ها می‌باشد؛ که در صورت انتخاب راهبرد مناسب می‌توانند به‌عنوان مزیت محسوب گردند و برعکس. (بنی‌اسد، ۱۳۹۰: ۱۴۳).

سطوح دیپلماسی دفاعی:

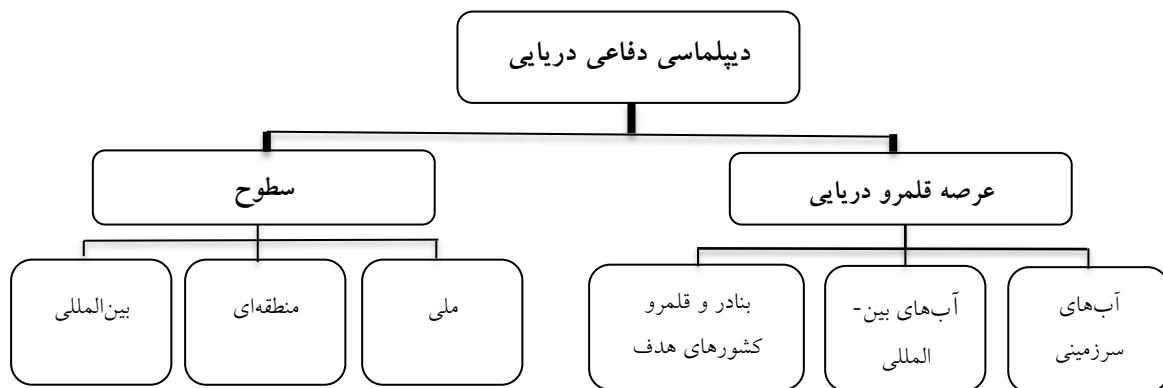
دیپلماسی دارای دو محیط اثرگذاری ملی و بین‌المللی است و دیپلماسی دفاعی در سه سطح دولتی، منطقه‌ای و بین‌المللی عمل می‌کند و برای ایفای عملکرد مطلوب در این سه سطح، نیازمند قدرت نظامی مناسب و متناسب می‌باشد. تعاملات و ارتباطات دیپلماسی دفاعی دارای سطوح، الگو و کنش‌های مختلفی است که در جدول زیر به این موارد اشاره می‌شود: (غلامی، ۱۳۹۷: ۳۲)

جدول ۱: سطوح، الگوها و کنش‌های دیپلماسی دفاعی (غلامی، ۱۳۹۷: ۳۲)

سطوح دیپلماسی دفاعی	الگوی همکاری‌های راهبردی	نشانه‌های کنش و تعامل بازیگران در فرایند همکاری‌های راهبردی
سطح دوجانبه دولت - ملت	همکاری‌های نظامی دوجانبه	مبادله‌های آموزشی نظامی اعزام وابسته نظامی توافق‌های دوجانبه همکاری‌های علمی (نظامی) و فنی (نظامی) مذاکره برای ایجاد پایگاه نظامی توافق در مورد انجام رزمایش‌های مشترک دیدار رسمی ناوگان دریایی همکاری‌های فرودگاهی فروش و تعمیر تسلیحات نظامی انتقال فناوری

نشانه‌های کنش و تعامل بازیگران در فرایند همکاری‌های راهبردی	الگوی همکاری‌های راهبردی	سطوح دیپلماسی دفاعی
ایجاد ساختارهای امنیتی منطقه‌ای حل منازعه‌های منطقه‌ای حضور در پیمان‌های امنیتی رزمایش‌های منطقه‌ای	همکاری‌های نظامی منطقه‌ای	سطح منطقه‌ای
حضور در عملیات حفظ صلح سازمان ملل حضور در عملیات بشردوستانه سازمان ملل حضور در پیمان‌های نظامی فرا منطقه‌ای کمک به فرایند مداخله نظامی همکاری با بازیگران در روند اقدام‌های نظامی ائتلاف‌های راهکنشی و راهبردی امضای یادداشت‌های امنیتی و انجام مذاکرات راهبردی	همکاری‌های راهبردی	سطح بین‌المللی

در حوزه دیپلماسی دفاعی که نسبت به دیپلماسی سیاسی خاص تر می‌باشد نیز می‌توان با توجه به کارکرد نیروهای نظامی که کنشگران اصلی دیپلماسی دفاعی می‌باشند و نیز عرصه به‌کارگیری آن‌ها، حوزه‌های کاربردی تر را برای دیپلماسی دفاعی تعریف نمود. از این رو به نظر می‌رسد در میان نیروهای نظامی، نیروی دریایی به فراخور حوزه مأموریتش که آب‌های سرزمینی و عرصه بین‌المللی می‌باشد، می‌تواند در عرصه دیپلماسی دفاعی بسیار مؤثر باشد. الگوی عمومی دیپلماسی دفاعی دریایی با مطالعه محتوایی که انجام شده است برابر شکل ۱-۲ می‌باشد: (سیفی و همتی، ۱۳۹۹: ۱۴۸)

شکل ۲: الگوی عمومی دیپلماسی دفاعی دریایی (سیفی و همتی، ۱۳۹۹: ۱۴۸)

مصاحبه‌های انجام شده با خبرگان در مورد عوامل چهارگانه قدرت نیروی دریایی (قوت، ضعف، فرصت و تهدید) مؤثر بر دیپلماسی دفاعی ج.ا.ایران

با توجه به وجود خلاءهایی در ادبیات تحقیق و به منظور پر کردن خلاءهای موجود و تکمیل ادبیات تحقیق، محققین با خبرگان و صاحب‌نظران در زمینه این موضوع، مصاحبه‌هایی انجام داده

که جمع‌بندی عوامل چهارگانه مؤثر بر راهبردهای دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر قدرت نظامی دریایی احصاء و با عوامل به‌دست آمده از چارچوب نظری تجمیع گردیدند که به شرح ذیل دسته‌بندی می‌گردد:

- حضور و نفوذ قدرت‌های مداخله‌گر غربی و آمریکا در منطقه؛
- فعالیت گروه‌های مخرب در دریا؛
- برخورداری از سواحل طولانی در شمال و جنوب کشور؛
- خوداتکایی در صنایع دفاعی دریایی (نوروزانی، ۱۴۰۰)؛
- مشارکت در رزمایش‌ها، همایش‌ها و ائتلاف‌های دریایی؛
- حضور در آب‌های آزاد (مجردی، ۱۴۰۰)؛
- برخورداری از موقعیت جغرافیایی و ژئوپلیتیک مناسب؛
- برخورداری از نیروی انسانی متعهد و متخصص (شفیعی رودسری، ۱۴۰۰)؛
- توسعه زیرساخت‌های نیروی دریایی (قادرپناه، ۱۴۰۰)؛
- برخورداری از موقعیت استراتژیک؛ (مرادیان، ۱۴۰۰)؛
- مبادله هیئت‌های نظامی دریایی؛
- حضور در دریا و نمایش پرچم؛ (جعفری تهرانی، ۱۴۰۰)؛
- قرار گرفتن بخش عظیمی از ذخایر انرژی جهان در خلیج فارس؛
- ایجاد رابطه نظامی دریایی (عناصری مانند وابسته نظامی، تبادل هیئت، گسترش مراتب آموزشی، رزمایش مشترک، نمایشگاه صنایع دفاعی، پذیرش ناوهای نظامی و ...)
- تأمین امنیت تجارت دریایی (شریعت)؛
- تجربه جنگ‌های دریایی دفاع مقدس؛
- انجام مأموریت‌های نیروی دریایی در آب‌های آزاد با ماهیت راهبردی (مینایی، ۱۴۰۰)؛
- توان بومی سازی و عدم وابستگی به قدرت‌های خارجی در صنایع دفاعی دریایی؛
- نزدیک شدن رژیم صهیونیستی به آب‌های ما پس از عادی‌سازی روابط؛
- سرمایه‌گذاری کلان کشورهای حاشیه خلیج فارس در زمینه‌های نظامی و اقتصادی؛
- توسعه سواحل مکران؛
- افزایش توان بازدارندگی دفاعی دریایی (نقدی، ۱۴۰۰)؛
- الهام‌بخشی انقلاب اسلامی به کشورهای جهان؛
- نبود اعتماد متقابل در بین کشورهای منطقه و ج.ا.ایران؛
- همکاری دریایی با قدرت‌های دریایی بزرگ مانند روسیه و چین (عسگری، ۱۴۰۰)؛
- تجربه ۸ سال دفاع مقدس و تجربیات بعد از جنگ؛

- فرهنگ خودباوری و سلحشوری؛
- نهضت ها و عمق راهبردی ج.ا.ایران تا دریای مدیترانه؛
- وجود اختلاف در رژیم حقوقی دریای خزر (زهدی، ۱۴۰۰)؛
- ترکیب قدرت دریایی کلاسیک با نامتقارن (نیروی دریایی ارتش و سپاه)؛
- ارتباط نزدیک با قدرت های بزرگ دریایی مانند روسیه و چین؛
- عضویت در اجلاس آیونز؛
- وجود گروه های مخرب خارج از کنترل و قاعده گریز در دریا (نظامی پور، ۱۴۰۰).

مدل مفهومی تحقیق

با نگرش به اطلاعات گردآوری شده در قالب اسناد، مدارک و مصاحبه با خبرگان، مدل مفهومی تحقیق به شرح ذیل و برابر شکل شماره ۱ ترسیم شده است.

دیپلماسی دفاعی ج.ا.ایران:

- **اولویت ها:** توسعه همکاری های نظامی و دفاعی، تأمین امنیت منطقه و امنیت تجارت دریایی، ابهام زدایی از برنامه های نظامی، تنش زدایی، جلوگیری از نفوذ قدرت های فرا منطقه ای در منطقه و ...
- **کارکردها:** امنیت سازی، پیشگیری از درگیری، تقویت بنیه اقتصادی و درآمد ارزی، حمایت از سیاست خارجی، تأمین نیازهای آمادی نیروهای مسلح و ...
- **الزامات:** بودجه، تجهیزات، دانش، فنون و تکنولوژی، دکترین، وابسته ها و ...
- **شاخص ها:** گسترش ثبات، ارتقای سطح همکاری های دفاعی، به حداکثر رساندن منافع ملی، گسترش ثبات منطقه ای، خلع سلاح کننده ای اذهان است، سیاست تنش زدایی، بازدارندگی نرم و ...
- **مؤلفه ها:** مشاوره های دفاعی، گفتگوهای راهبردی، انتقال تسلیحات، افتتاح پایگاه های نظامی، شرکت در تمرینات نظامی دوجانبه و چندجانبه، مبادلات حرفه ای آموزشی نظامی و ...

ارکان جهت ساز:

- **اصول:** برقراری ارتباط با کشورهای مختلف؛ حفظ استقلال، آزادی و احترام متقابل در روابط خارجی؛ وحدت امت اسلامی؛ صیانت از تمامیت ارضی؛
- **اهداف:** تأمین امنیت ملی؛ بازدارندگی؛ وحدت سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جهان اسلام؛ ارتقای جایگاه بین المللی کشور؛ اعتماد متقابل؛ افزایش حوزه نفوذ
- **سیاست ها:** توسعه همکاری های دریایی با کشورهای حاشیه اقیانوس هند؛ تقویت هویت اسلامی و ایرانی ایرانیان خارج از کشور؛ مقابله با تک قطبی شدن جهان؛

- **نقاط قوت:** تجربه دفاع مقدس، موقعیت جغرافیایی (ژئوپلیتیک)، نوع رهبری امام (ره) و مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، دارا بودن موقعیت گذرگاهی منحصربه فرد، برخورداری از نیروی انسانی بانگیزه، توانایی بازدارندگی دریایی پایه و ...
- **نقاط ضعف:** در دفتر فصلنامه قابل دسترسی می باشد.
- **فرصت ها:** ایجاد موازنه در حوزه منطقه ای به موازات تعامل گرایی فرا منطقه ای، ایجاد سازمان هایی مانند شورای همکاری دفاعی، برگزاری رزمایش های مرکب و مشترک دریایی، توسعه صنایع دفاعی، ظهور و احیای ژئوپلیتیک شیعه و ...
- **تهدیدات:** تحریم صنایع دریایی، قطعنامه های شورای امنیت علیه کشور در مورد تبادل تسلیحات و فناوری های نظامی، وجود پایگاه های نظامی آمریکا در برخی از کشورهای منطقه، ایجاد پیمان های نظامی و دفاعی آمریکا با کشورهای منطقه و ...

روش‌شناسی تحقیق

محققین با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی به اجرای تحقیق حاضر پرداخته‌اند که از نوع کاربردی می‌باشد. با توجه به تخصصی بودن موضوع تحقیق و محدودیت افراد خبره و صاحب‌نظر مرتبط با مسائل قدرت دریایی در حوزه مورد نظر، جامعه آماری تحقیق از بین خبرگان نظامی و غیرنظامی (با ویژگی‌هایی از جمله؛ تحصیلات کارشناسی ارشد و بالاتر، تجربه کافی و انجام کار نظری و علمی در حوزه‌های راهبردی، دیپلماسی دفاعی و قدرت دریایی، سابقه خدمتی ۲۰ سال به بالا، شاغلین نیروهای مسلح دارای جایگاه راهبردی ۱۸ و بالاتر و شاغلین بخش کشوری با جایگاه معادل، مرتبط با موضوع پژوهش) انتخاب گردیده‌اند. لذا جامعه آماری این تحقیق برای پرسشنامه اول (احصاء عوامل دیپلماسی دفاعی دریایی) که دارای ویژگی‌های ذکر شده باشند، ۱۲ نفر برآورد گردیده و برای پرسشنامه دوم (تعیین نقش عوامل در بستر فرصت، تهدید، ضعف و قوت) و پرسشنامه سوم (تعیین میزان اهمیت و وضعیت عوامل محیطی) ۸۰ نفر تعیین، که به صورت تمام‌شمار به آن‌ها رجوع شده است.

در تحلیل داده‌ها از روش‌های آماری توصیفی از قبیل جداول فراوانی، محاسبه میانگین و نسبت‌ها استفاده شده است و در نهایت عمده‌ترین عوامل دیپلماسی دفاعی دریایی ج.ا.ایران به همراه نقش‌های چهارگانه آن‌ها احصاء شده و در یک جلسه خبرگی با حضور تعداد ۱۲ نفر از صاحب‌نظران حوزه قدرت دریایی و دیپلماسی دفاعی به تأیید رسیده است.

پس از مشورت با برخی از اساتید و خبرگان مرتبط با موضوع، نسبت به تهیه سؤالات بسته و باز جهت انجام مصاحبه اقدام شد سپس سعی گردید از متخصصین خبره در حوزه‌های دریایی و دیپلماسی دفاعی با توجه به ویژگی‌های جامعه برای مصاحبه در خصوص داده‌های کیفی تا حد اشباع استفاده گردد.

یکی از روش‌های تعیین اعتبار روایی محتوایی، استفاده از ضریب لاوشه یا همان شاخص نسبت روایی محتوایی^۱ (CVR) می‌باشد. با توجه به اینکه تعداد خبرگان و نظردهندگان برای این ارزیابی ۱۲ نفر بودند، لذا مقدار قابل قبول ضریب بالاتر از ۰/۵۶ بوده است.

برای ارزیابی روایی، این پرسش‌نامه در اختیار جامعه خبرگی ۱۲ نفره قرار گرفت و پس از جمع‌آوری نظرات و محاسبه CVR، تعداد ۳ عامل که CVR آن‌ها کمتر از ۰/۵۶ به دست آمد حذف و تعداد ۲۱ عامل مورد تأیید قرار گرفت. میانگین CVR عوامل تأیید شده ۰/۹۶ به دست آمد که نشان از روایی بالای پرسش‌نامه دارد. برای محاسبه پایایی پرسشنامه پس از توزیع کامل بین جامعه آماری، نتایج آن با استفاده از نرم‌افزار SPSS مورد تحلیل قرار گرفت که مقدار آلفای کرونباخ آن ۰/۹۷ به دست آمد و مطابق داده‌های جدول ذیل از پایایی مناسبی برخوردار است.

Case Processing Summary

¹ Content Validity Ratio

		N	%
Cases	Cas Valid	80	100.0
	Excluded ^a	0	.0
	Total	80	100.0

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
0.972	70

تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق

تحلیل پرسشنامه اول

در پرسشنامه اول از جامعه خبره سؤال شده است که به نظر جنابعالی، آیا این عامل می‌تواند در تدوین راهبردهای دیپلماسی دفاعی دریایی ج.ا.ایران مؤثر باشد؟ حاصل پرسشنامه اول، تأیید ۷۰ عامل است که در پرسشنامه دوم به کار گرفته شده است.

تحلیل پرسشنامه دوم

پس از مشخص شدن عوامل دیپلماسی دفاعی دریایی ج.ا.ایران در پرسشنامه اول، برای تعیین نقش چهارگانه عوامل (فرصت، تهدید، قوت و ضعف) پرسشنامه دوم طراحی و بین جامعه آماری ۸۰ نفری توزیع گردید. با تحلیل داده‌های تحقیق، نتایج نشان‌گر آن است که از تعداد ۷۰ عاملی که بر تدوین راهبردهای دیپلماسی دفاعی ج.ا.ایران با تأکید بر نقش نیروی دریایی احصاء شده است تعداد ۱۹ عامل قوت، ۲۴ عامل ضعف، ۱۱ عامل فرصت و ۱۶ عامل تهدید می‌باشند.

تحلیل پرسشنامه سوم

پس از مشخص شدن نقش چهارگانه عوامل در پرسشنامه سوم، میزان اهمیت عوامل و وضعیت کنونی تهدید و فرصت یا ضعف و قوت از جامعه آماری اخذ گردید که نتایج در دو جدول مجزای عوامل داخلی و خارجی تنظیم گردید.

تعیین موقعیت و اقدام راهبردی

الف) تعیین موقعیت وضعیت فعلی

جهت تعیین موقعیت راهبردی وضعیت مطلوب بر روی محور مختصات دکارتی باید از جدول ارزیابی عوامل داخلی نمره نهایی را از حاصل جمع نمره موزون ضعف‌ها و قوت‌ها و از جدول ارزیابی عوامل خارجی نمره نهایی را از حاصل جمع نمره موزون فرصت‌ها و تهدیدات بدست آورد.

حاصل جمع نمره موزون جدول ارزیابی عوامل داخلی

نمره وزن‌های موزون IFE برای موقعیت فعلی

۲.۷۶

حاصل جمع نمره موزون جدول ارزیابی عوامل خارجی

نمره وزن‌های موزون EFE برای موقعیت فعلی

۲.۲۵

پس از تعیین نتیجه نمرات موزون عوامل داخلی و خارجی و مشخص شدن امتیاز موزون نهایی آن‌ها در ماتریس‌ها، به منظور تعیین موقعیت (وضعیت و جایگاه فعلی) و برای تدوین و فرموله کردن راهبردهای دیپلماسی دفاعی ج.ا.ایران با تأکید بر قدرت دریایی، امتیازات فوق را روی محورهای مختصات دکارتی برابر شکل ۲ مشخص نموده و نقطه حاصل از تقاطع این دو عدد را به دست می‌آوریم. این نقطه وضعیت و موقعیت فعلی ما را در این حوزه نشان می‌دهد و در نمودار با حرف A مشخص شده است.

(ب) تعیین موقعیت وضعیت مطلوب

مانند حالت قبل جهت تعیین موقعیت راهبردی وضعیت مطلوب بر روی محور مختصات دکارتی باید از جداول ارزیابی عوامل داخلی نمره نهایی را از حاصل جمع نمره موزون ضعف‌ها و قوت‌ها و از جدول ارزیابی عوامل خارجی نمره نهایی را از حاصل جمع نمره موزون فرصت‌ها و تهدیدات بدست آورد. حاصل جمع نمره موزون جدول ارزیابی عوامل داخلی

نمره وزن‌های موزون IFE برای موقعیت

۲.۹۱

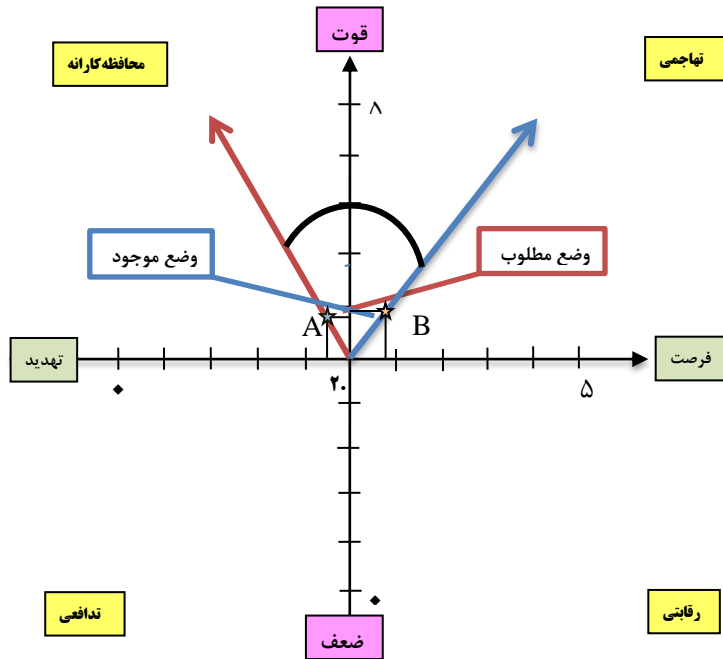
حاصل جمع نمره موزون جدول ارزیابی عوامل خارجی

نمره وزن‌های موزون EFE برای موقعیت

۲.۸۶

پس از تعیین نتیجه نمرات موزون عوامل داخلی و خارجی و مشخص شدن امتیاز موزون نهایی آن‌ها در ماتریس‌ها به منظور تعیین موقعیت (وضعیت و جایگاه مطلوب) و برای تدوین و فرموله کردن راهبردهای دیپلماسی دفاعی ج.ا.ایران با تأکید بر قدرت دریایی، امتیازات فوق را روی محورهای مختصات دکارتی برابر شکل ۲ مشخص نموده و نقطه حاصل از تقاطع این دو

عدد را به دست می آوریم. این نقطه وضعیت و موقعیت مطلوب ما را در این حوزه نشان می دهد و در نمودار با حرف B نمایش داده شده است.

شکل ۲: تعیین موقعیت راهبردی

نمودار تعیین موقعیت وضعیت فعلی و وضعیت مطلوب بیانگر مطالب زیر است.

- ۱) وضعیت موجود در قسمت محافظه کارانه و وضعیت مطلوب در ربع تهاجمی قرار دارد.
- ۲) در تحلیل بردار بر روی محور مشخصات دکارتی وضعیت موجود نشان می دهد به میزانی که قوتها و ظرفیتها موجود است به طور نسبی تهدیداتی هم علیه ج.ا.ایران وجود دارد.
- ۳) موقعیت در بردار وضعیت مطلوب بیانگر آن است که وضعیت تهاجمی ج.ا.ایران تقریباً به نسبت نزدیک به هم معطوف به قوتها و فرصتها می باشد. بنابراین راهبردهای دیپلماسی دفاعی ج.ا.ایران با تأکید بر نقش نیروی دریایی بایستی بیشتر معطوف به ظرفیتها و قابلیت های ج.ا.ایران باشند.

ارزیابی راهبردها نسبت عوامل محیطی و تعیین مطلوبیت و اولویت راهبردها

پس از استخراج راهبردها برای اولویت بندی آنها در جلسه خبرگی برای هریک از راهبردها، ابتدا میانگین نظر تمام خبرگان در مورد تک تک عوامل محیطی (۷۰ عامل) به صورت جداگانه و در قالب چهار گروه ضعفها، قوتها، فرصتها و تهدیدات محاسبه گردید و میزان بهره گیری

راهبردها از عوامل قوت و فرصت و میزان پوشش راهبردها در عوامل ضعف و تهدید با استفاده از ماتریس برنامه‌ریزی راهبردی کمی موردسنتجش قرار گرفت که نتایج به شرح جدول شماره ۴ می‌باشد.

جدول شماره ۴: ماتریس برنامه‌ریزی راهبردی کمی

رتبه	جمع	تهدید	فرصت	ضعف	قوت	نقش‌های چهارگانه محیطی	
		۰.۷۰۱	۱.۵۴۸	۰.۹۹۷	۱.۷۶۵	جمع ضریب وزنی	
اول	۱۸.۵۹	۳.۴۲	۳.۶۸	۳.۷۱	۳.۸۵	پاسخگویی	راهبرد ۱
		۲.۴۰	۵.۷۰	۳.۷۰	۶.۷۹	جذابیت	
نهم	۱۰.۱۲	۱.۶۹	۱.۸۴	۲.۰۸	۱.۹۷	پاسخگویی	راهبرد ۲
		۱.۱۸	۳.۳۹	۲.۰۷	۳.۴۸	جذابیت	
سوم	۱۶.۸۴	۳.۵۶	۳.۴۵	۳.۳۸	۳.۱۹	پاسخگویی	راهبرد ۳
		۲.۵۰	۵.۳۴	۳.۳۷	۵.۶۳	جذابیت	
هشتم	۱۱.۹۶	۲.۱۵	۲.۱۴	۲.۷۲	۲.۵۱	پاسخگویی	راهبرد ۴
		۱.۵۱	۳.۳۱	۲.۷۱	۴.۴۳	جذابیت	
هفتم	۱۳.۱۶	۲.۶۱	۲.۴۳	۲.۶۷	۲.۷۸	پاسخگویی	راهبرد ۵
		۱.۸۳	۳.۷۶	۲.۶۶	۴.۹۱	جذابیت	
ششم	۱۳.۷۵	۲.۸۴	۲.۳۵	۲.۵۵	۳.۱۶	پاسخگویی	راهبرد ۶
		۱.۹۹	۳.۶۴	۲.۵۴	۵.۵۸	جذابیت	
پنجم	۱۴.۲۹	۳.۱۲	۲.۵۶	۲.۸۲	۳.۰۲	پاسخگویی	راهبرد ۷
		۲.۱۹	۳.۹۶	۲.۸۱	۵.۳۳	جذابیت	
دوم	۱۷.۴۹	۳.۷۲	۳.۳۴	۳.۶۳	۳.۴۵	پاسخگویی	راهبرد ۸
		۲.۶۱	۵.۱۷	۳.۶۲	۶.۰۹	جذابیت	
چهارم	۱۵.۸۴	۳.۲۷	۲.۸۹	۳.۵۴	۳.۱۵	پاسخگویی	راهبرد ۹
		۲.۲۹	۴.۴۷	۳.۵۲	۵.۵۶	جذابیت	

نتیجه‌گیری و پیشنهاد:

الف- نتیجه‌گیری

دیپلماسی دفاعی از ابزارهای مهم برای پیگیری اهداف سیاست خارجی و سیاست دفاعی است که در این میان نیروی دریایی با توجه به آزادی عملی که در عرصه آبهای بین‌المللی دارد و برخورداری جمهوری اسلامی ایران از سواحل طولانی و قدرت و نیروی دریایی رو به رشد، نقش مهمی در دیپلماسی دفاعی با بهره‌گیری از بسیاری از مولفه‌های قدرت درونی نظام و فرصتهایی که در عرصه‌های بین‌المللی فراهم می‌شود، می‌تواند در این عرصه نقش بسیار مهمی را ایفا نماید.

در پاسخ به سوال تحقیق ۹ راهبرد اصلی بر اساس ۷۰ عامل منتخب تحقیق (۱۹ عامل قوت، ۲۴ عامل ضعف، ۱۱ عامل فرصت و ۱۶ عامل تهدید) و با تکیه بر راهبردهای بخشی به شرح ذیل احصاء گردید:

راهبرد ۱) توسعه دیپلماسی دفاعی دریایی برای دستیابی به اهداف سیاست خارجی و دفاعی کشور از طریق ارتقاء فرهنگ دریایی دولت مردان، توسعه فناوری و صنعت دریایی، حضور واحدهای دریایی در آبهای بین المللی و دوردست و توسعه تعاملات دریایی بین المللی و بهره گیری از فرصت های ناشی از ایده و آرمان انقلاب اسلامی و روحیه جهادی با چشم انداز تمدن نوین اسلامی.

راهبرد ۲) نمایش حسن نیت ج.ا.ایران و کاهش چالش های سیاسی در منطقه با بهره گیری از انتقال دیدگاه های سیاسی ج.ا.ایران بدون واسطه به کشورهای جهان و از میان برداشتن اختلافات قومی، زبانی، مذهبی، فرهنگی در بین کشورهای منطقه از طریق حضور ناوگان نیروی دریایی در بنادر کشورهای مختلف، حضور فرماندهان عالی رتبه در اجلاس و همایش های بین المللی دریایی، شرکت در اقدامات بشردوستانه در خارج از کشور، شرکت در نمایشگاه های بین المللی دریایی و برگزاری این نوع نمایشگاه ها در داخل کشور، اعزام ناظر به رزمایش های دیگر کشورها و قبول ناظر از دیگر کشورها در رزمایش های خود، انعقاد پیمان ها و قراردادهای دو یا چند جانبه با کشورهای دوست و همسو، همکاری آموزشی با کشورهای دارای قدرت های دریایی متوسط و بالا و اجرای آموزش مجانی برای کشورهای دریایی فقیر.

راهبرد ۳) کاهش میزان قدرت و نفوذ دشمنان و قدرت های خارجی و مداخله گر در منطقه، مبارزه با فعالیت گروه ها و بازیگران مخرب غیردولتی یا نیابتی در عرصه دریاها و از بین بردن «نگاه به بیرون» کشورهای منطقه در پروسه تأمین امنیت از طریق افزایش احاطه و نظارت بر دریاها و ایجاد امنیت و توسعه تجارت دریایی بین المللی با بهره گیری از ترکیب قدرت دریایی کلاسیک با قدرت دریایی نامتقارن و از طریق ایجاد یک نیروی دریایی ترکیبی (ارتش و سپاه).

راهبرد ۴) افزایش قدرت سخت افزاری و نرم افزاری دریایی از طریق ایجاد انگیزه و توسعه نیروی انسانی متناسب با نیازها و تهدیدات جدید به منظور مشروعیت یابی راهبردی و پیشبرد اهداف نوین دیپلماسی دفاعی دریایی ج.ا.ایران از جمله: تأسیس پایگاه های دریایی مناسب در سطح منطقه و جهان، ایجاد مرکز امنیت دریانوردی در سواحل مکران و ...

راهبرد ۵) ممانعت از تسلط کشورهای مخالف با نظام ج.ا.ایران بر آب راه های بین المللی به خصوص تنگه راهبردی باب المندب با بهره گیری از دفاع دریایی در عمق راهبردی و آینده نگر، جایگاه یابی جهانی، مشارکت گسترده نیروی دریایی در مبارزه با دزدی دریایی و برگزاری رزمایش مشترک و مرکب با سایر کشورها از طریق حضور در نشست ها، اجلاس و ائتلاف های دریایی منطقه ای و بین المللی و ایجاد یکپارچگی در نهادهای دریایی.

راهبرد ۶) توسعه و تعمیق روابط بین‌الملل و تعاملات دریایی با کشورهای دوست، همسو و هم-پیمان در طراز قدرت‌های دریایی بالا و پایین با استفاده از بازدیدهای متقابل، آموزش متقابل، پرورش اساتید خبره دریایی، رزمایش مشترک، ایجاد پایگاه دریایی و ... به‌منظور نزدیک نمودن دانش و قدرت دریایی کشور با دانش‌های نوین جهانی در تراز قدرت‌های بزرگ و متوسط، شکستن قدرت تحریم آمریکا و کشورهای غربی، حمایت و الهام‌بخشی به ملت‌های مظلوم و مستضعف جهان، افزایش خرید و فروش تجهیزات دفاعی دریایی و بهره‌برداری بهینه از ظرفیت‌های کشور در بُعد دریا.

راهبرد ۷) ایجاد انسجام و یکپارچگی در مدیریت کلان دیپلماسی دفاعی با استفاده از افزایش هماهنگی بین حوزه‌های دیپلماسی (وزارت خارجه) و دفاع (نیروهای مسلح) و آشنا نمودن سفارتخانه‌ها و نمایندگی‌های خارج از کشور با ظرفیت‌های دریایی و دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران در راستای برقراری ارتباط مؤثر و معنادار، کاهش بی‌اعتمادی و رقابت و برطرف نمودن چالش‌های سیاسی بین ج.ا.ایران و برخی کشورهای منطقه به‌خصوص عربستان.

راهبرد ۸) بهره‌گیری از زیرساخت‌های صنعتی دفاعی و دانش‌پایه، نیروی انسانی جوان و خلاق و توان بومی‌سازی در صنایع دفاعی دریایی، افزایش بودجه (هزینه) نظامی یا دفاعی دریایی، تبادل دانش و آموزش نظامی با دیگر کشورها و ایجاد صنایع دفاعی دریایی نوین و پیشرفته از طریق ایجاد زیرساخت‌های مناسب در حوزه دریا (برنامه‌ریزی مناسب در حوزه دریا، افزایش کمی و کیفی بنادر کشور و ...) به‌منظور ارتقاء سطح دانش و فناوری صنایع دفاعی و سامانه‌ها و تجهیزات نیروی دریایی برای مأموریت‌های دوردست، توسعه علم و فناوری دریایی و نزدیک نمودن دانش و قدرت دریایی کشور با دانش‌های نوین جهانی در تراز قدرت‌های بزرگ و متوسط.

راهبرد ۹) استفاده بهینه از ظرفیت و موقعیت ژئوپلیتیک کشور و توسعه ترانزیت کالا با استفاده از پیوستگی دریای خزر با دریای سیاه و دریای بالتیک از طریق اتصال آب‌های شمال کشور با قاره اروپا.

ب- پیشنهادها

- ۱) نیروی دریایی راهبردی آجا با هماهنگی و کمک ستاد کل نیروهای مسلح، آجا و وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح جهت اجرایی نمودن راهبردها و الزامات تحقق آن‌ها برنامه‌ریزی نمایند.
- ۲) راهبردها و الزامات پیاده‌سازی و تحقق راهبردها توسط ستاد کل نیروهای مسلح بررسی و سپس در قالب آیین‌نامه به نیروهای دریایی سپاه پاسداران و ارتش ج.ا.ایران ابلاغ گردد.

فهرست منابع:

الف - منابع فارسی

- امام خامنه‌ای (مدظله العالی)، مجموعه بیانات، **قابل دسترسی در** www.khamenei.ir
- اعرابی، محمد، (۱۳۹۵)، **راهنمای برنامه ریزی استراتژیک**، تهران، دفتر پژوهش های فرهنگی.
- اعظمی، هادی و موسوی زارع، جواد، (۱۳۹۵)، **بررسی و تبیین اهمیت دریا از منظر موقعیت ژئوپلیتیکی ایران**، ماهنامه پژوهش ملل، دوره ۱، شماره ۷، صص ۳۴-۲۰.
- انعامی علمداری، سهراب، (۱۳۸۹)، **دیپلماسی دفاعی اروپا**، فصلنامه راهبرد دفاعی، سال هشتم، شماره ۳۱، زمستان، صص ۱۶۲-۱۲۹.
- بنی اسد، رضا، (۱۳۹۰)، **مدیریت راهبردی با تأکید بر جهاد اقتصادی**، تهران، انتشارات دانشگاه امام صادق (ع).
- حاتمی، امیر و احدی، محمد، (۱۳۹۵)، **دیپلماسی دفاعی نوین**، تهران، مرکز تحقیقات راهبردی دفاعی.
- حسن بیگی، ابراهیم، (۱۳۹۶)، **مدیریت راهبردی**، تهران، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه ها (سمت) و مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی و دانشگاه عالی دفاع ملی.
- رایبیز، استیون پی، (۱۳۹۰)، **تئوری سازمان ساختار و طرح سازمانی**، ترجمه سید مهدی الوانی و حسن دانایی فرد، چاپ ۳۳، تهران، انتشارات صفار، اشراقی.
- ساعد، نادر، (۱۳۸۹)، **دیپلماسی خلع سلاح در پرتو دیپلماسی دفاعی ج.ا.ایران**، فصلنامه راهبرد دفاعی، دوره هشتم، شماره ۳۰، پاییز، صص ۱۲۹-۱۰۲.
- سیفی، بهزاد و همتی، سید ابراهیم، (۱۳۹۹)، **دیپلماسی دفاعی - دریایی جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر عملکرد نیروی دریایی راهبردی**، دو فصلنامه سیاست و روابط بین الملل، دوره ۴، شماره ۷، بهار و تابستان، صص ۱۶۳-۱۴۳.
- سیفی، نصراله و نصرآبادی، ام لیلیا، (۱۳۹۸)، **تجسس و نجات دریایی توسط کشتی های جنگی از منظر حقوق بین الملل با تأکید بر عملکرد ندادجا**، فصلنامه علوم و فناوری دریا، دوره ۲۳، شماره ۹۱، صص ۷۰-۵۸.
- عسگری، محمود، (۱۳۹۳)، **دیپلماسی دفاعی ایران در عرصه دریایی با چین؛ سازوکار تقویت قدرت افکنی ج.ا.ایران**، مقاله منتشر نشده، دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و

تحقیقات راهبردی.

— مبینی دهکردی، علی و حیدری، حامد، (۱۳۹۳)، **مبانی دانش محیط‌شناسی راهبردی (مفاهیم،**

تئوری‌ها، فنون و کاربردها)، تهران، انتشارات صفار.

— متقی، ابراهیم و پوستین‌چی، زهره، (۱۳۹۵)، **رهیافت و فرآیندهای دیپلماسی دفاعی در**

راهبرد امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، تهران، انتشارات مرکز تحقیقات راهبردی.

— میتزبرگ، هنری، (۱۳۶۷)، **مدیریت استراتژیک**، ترجمه محمد صائبی، تهران، مرکز آموزش

مدیریت دولتی.

— بوفر، آندره، (۱۳۶۹)، **مقدمه‌ای بر استراتژی**، ترجمه مسعود کشاورز، تهران، دفتر مطالعات سیاسی

و بین‌المللی.

— توحیدی، ارسطو، (۱۳۸۹)، **طرح‌ریزی راهبردی، برنامه‌ریزی و بودجه‌بندی دفاعی**، نشریه

آموزشی، دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی، دانشکده دفاع ملی.

— سیاری، حبیب‌اله و طحانی، غلامرضا، (۱۳۹۴)، **راهبردها و قدرت دریایی**، تهران، دفتر

پژوهش‌های نظری و مطالعات راهبردی نداجا.

ب - منابع انگلیسی

- Shea, Timothy, (2005), Transforming Military Diplomacy, *Joint Forces Quarterly*, Issue Thirty-Eight.
- Saroj, Bishoyi, (2011), *Defence Diplomacy in US-India Strategic Relationship*, Journal of defence Studies, Vol.5, No.1, January.
- Bruns, Sebastian (2014), *U.S. Navy Strategy & American Sea Power From "The Maritime Strategy" (1982-1986) To "A Cooperative Strategy For 21st Century Seapower" (2007): Politics, Capstone Documents, And Major Naval Operations 1981-2011*, Kiel.